

I. MİLLETLERARASI OSMANLI TAHRİR DEFTERLERİ SEMPOZYUMU'NUN ARDINDAN

Dr. Yılmaz KURT*

Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü tarafından düzenlenen I. Milletlerarası Osmanlı Tahrir Defterleri Sempozyumu 26-28 Ekim 1992 tarihlerinde Konya'da yapıldı.

Tahrir Defterleri, tarih dışındaki sosyalbilimcilerin pek kullanmadıkları bir kaynaktır. Oysa sadece tarihçilerin değil sosyologların, demografların, ekonomi tarihçilerinin, hukukçuların Tahrir Defterlerinden alacağı pekçok bilgi vardır.

Tahrir Defterleri Osmanlı arşiv hazinesinin en kıymetli belgeleridir. Defter şeklinde tutulmasından dolayı bu adla anılan belgeler özellikle XVI. yüzyıl için birinci kaynak durumundadır. Bugün herbiri ayrı birer devlet olan 30 kadar ülkenin nüfus ve ekonomik yapısını bu kadar detaylı veren başka hiçbir arşiv belgesine sahip değiliz. Arnavutluk, Bosna, Hersek, Kafkaslar, Lübnan, Irak gibi bugün dünyanın sıcak noktalarını oluşturan önemli bölgelerin özellikle XVI. yüzyıldaki etnik yapılarını, ekonomik durumlarını köy köy, mezraa mezraa bu Defterlerden öğrenebilmekteyiz. Bu bakımdan Tahrir Defterleri Türkler kadar Amerikan, Fransız, Alman, Arap, Macar ilim adamlarının dikkatini çekmektedir.

Tahrir Defterlerinin yayımlanması 1940 yılında Türk Tarih Kurumu'nun programına alınmış olmasına rağmen bugüne kadar ancak 3 Defter yayımlanabilmiştir. Maddî kaynak azlığı herhalde işleri yavaşlatan en önemli etkidir. Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı Prof. Dr. Nejat Göyünç, yakın dostu Prof. Dr. Hütteroth aracılığıyla Alman Humboldt Vakfı'ndan yardım sağlayınca bu konudaki çalışmalar hızlanmıştır. Ancak Hütterorth'un araştırma projesinin Güneydoğu Anadolu'ya yönelik olması son zamanlarda Almanya ile Türkiye arasındaki siyasal gerginlikle birleşince bazı Türk

* A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

bilim adamlarının çekingenliklerine sebep olmuştu. Ayrıca Hüttheroth'un Tübingen Atlası'nda Anadolu'nun "Sünnî Yörük", "Şii Yörük" gibi sun'î ayrımlara tabi tutulmuş olması da duyulan endişeleri artırmaktaydı. Bazı bilim adamlarımızın bu endişeleri hissetmesine rağmen sempozyumun baştan sona ilmî bir hava içerisinde sürmüş olması sevindirici bir hususdur.

Sempozyumun ilk hazırlıkları 1991'de oldu. 1991 Eylül'ünde Konya'da Prof. Dr. Nejat Göyünç ve Prof. Dr. Wolf-Dieter Hüttheroth başkanlığında toplanan bir komite sempozyumun ön çalışmalarını yapmıştı. 26 Ekim 1992 tarihinde Selçuk Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Halil Cin'in Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Halil İnalçık ve Viyana Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Andreas Tietze'ye fahri doktora diploması vermesinden sonra başlayan sempozyum çalışmaları 3 gün devam etti.

Sempozyuma yurt dışından 18, yurt içinden 28 ilim adamı davet edilmişti. Bunlardan büyük bir bölümü sempozyuma katılarak tebliğlerini sundular. İstanbul'dan gelecek olan davetliler, değerli bilim adamı Marmara Üniversitesi Rektörü Hakkı Durmuş Yıldız'ın ebediyete intikali sebebiyle sempozyuma katılamadılar.

Sempozyuma Gürcistan'dan katılan Prof. Dr. T. Abuladze, Gürcistan Vilayeti Tahrir Defterleri üzerinde bilgi sundu. Bunların 3 cilt halinde yayımlandığı bildirdi. ODTÜ öğretim üyelerinden Prof. Dr. Suraiya Faroqhi son çalışması olan Tarsus Sancağı tahrirleri hakkındaki tebliğinde daha çok pazar yerleri üzerinde durdu. Fransa'dan katılan İrene Beldiceanu XV. ve XVI. asır başlarına ait tarihsiz defterlerin tarihlendirilmesinde uygulanacak metod hakkında bilgi verdi.

Prof. Dr. Halil İnalçık'ın İstanbul Başbakanlık Arşivi'ndeki katalog çalışmalarına ilişkin haberi sevinç yarattı: H. İnalçık başkanlığında çalışan iki uzman İstanbul'daki bütün Tahrir Defterleri'nin kataloglarını yeni baştan hazırlamaya başlamışlardı. Eski kataloglardaki eksik ve yanlış bilgiler, defter numaralarındaki değişiklikler araştırmacıları son derece uğraştırdığından bu haber gerçekten sevindiriciydi.

Tebliğler sunulup konular derinleştikçe problemler de daha açığa çıkarak ortaya çıkmaya başlamıştı. İstanbul'daki defterlerin katalogunun hazırlanması iyi bir haberdir. Ancak Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde bulunan Tahrir Defterleri'nin durumu ne olacaktı? Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Refet Yinanç bu arşiv hakkında bilgi verdi:

Ankara'da TKGM bünyesinde oluşturulan bir komisyon bu Defterleri yayına hazırlamaktaydı. Üniversite bünyesinden 4 Öğretim Üyesi, 2 kontrolör, 8 uzman, 10 sekreterden oluşan ekip yaklaşık 8 yıldan beri Tahrir Defterleri'nin yayımlanabilmesi için çalışmaktaydı. Bugüne kadar 100'e yakın defterin yeni harflere çevrilmesi tamamlanmıştı. Bu Defterlerden çoğu Samsun / İçel çizgisinin doğusunda bulunan sancaklara ait defterlerdi. Bu ekibe yetersayıda bilgisayar alınması son aşamada olduğundan yayın işi kısa sürede gerçekleştirilebilecekti.

Kuyud-ı Kadime Arşivi'ndeki Defterlerin bir kataloğu DTCF Arşiv Anabilimdalı öğrencilerinden Aslıhan Doğan tarafından lisans tezi olarak hazırlanmaktaydı. H.W. Lowry bu kataloğa her defterin mukaddime ve kanunnamesinin eklenmesini teklif etti. Kanunnamele-
rin Ahmet Akgündüz tarafından 5 cilt olarak yayımlanmış olması ve katalogun hacminin çok büyümesi bu teklifin dezavantajları olarak öne sürüldü.

ODTÜ'den Doç. Dr. Mehdi İlhan Şehr-i Zol sancağı üzerinde yaptığı çalışmaları duyurdu. Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Zeki Arıkan'ın tebliğinin ardından DTCF Coğrafya Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Mesut Elibüyük Tahrir Defteri çalışmalarında haritaların önemi üzerinde durdu. Dr. Yılmaz Kurt'un tebliği kişiadları üzerinde idi ve özellikle "veled-i Abdullah'lar" konusu gündeme geldi. Bosnalı tarihçi Prof. Dr. Adem Handzic'in tebliği Tahrir Defterleri üzerinde başladı ve Bosna'daki insanlık dramı üzerinde yoğunlaştı. Sempozyuma sunulan her tebliğ arkasından güzel tartışmaların doğmasına sebep oldu.

Sempozyumun 3. gününde ise bir dizi olumlu karar alındı. Bu kararların alınmasında sempozyuma mezereti sebebiyle katılamayan Azerbaycan'dan Doç. Df. Hüsamettin Mehmedov (Karamanlı)'nın projesi etkili oldu.

Sempozyum sonunda alınan kararlardan birincisi yurt içi ve yurt dışında yapılan Tahrir Defterleri çalışmalarına ait bir bibliyografyanın toplanması ve en kısa sürede yayımlanması oldu. Bu konuda çalışan bütün bilim adamları ellerindeki mevcut bibliyografyaları Prof. Dr. Nejat Göyünç'ün İmam Hüsnü Sokağı, Bankaevleri 35 / 3 81130 Üsküdar / İstanbul adresine göndereceklerdi. Sayın Göyünç ise bu yoldan toplanan uluslararası bibliyografyayı yayımlayarak araştırmacılara ulaştıracaktı.

Sempozyumda çeşitli araştırma kollarının kurulması ve bu kolları çalıştıracak birer sorumlu tayin edilmesi kararı alındı. Kurulan araştırma kolları ve sorumlu araştırmacıları şu şekilde idi:

Harita Kolu: Doç. Dr. Mesut Elibüyük (DTCF, Ankara),

Deyimler ve Terimler Kolu: Doç. Dr. Mehdi İlhan, (ODTÜ, Ankara).

Yer Adları Kolu: Prof. Dr. Tuncer Baykara, (Ege Üniversitesi, İzmir).

Kişi Adları Kolu: Dr. Yılmaz Kurt (DTCF, Ankara).

Türkiye Komitesi bu şekilde oluşurken Uluslararası Komite için her ülkeden birer ilim adamı görevlendirildi. Uluslararası Komitenin bundan sonraki ilk toplantısını 1993 Ağustosunda Almanya'nın Erlangen şehrinde yapmasına karar verildi.

Sempozyum aynı disiplin içerisinde çalışan pek çok millete mensup bilim adamının bir çatı altında toplanarak meselelerini tartışabilmelerine ve görüş alış-verişinde bulunabilmelerine zemin hazırlamıştır. Tamamen ilmi bir hava içerisinde cereyan eden sempozyumda alınan kararların verimli olabilmesi için sempozyuma katılan- katılmayan bütün bilim adamlarına görev düşmektedir. Esasen bu bilgilerin aktarılmasında güdülen amaç da bir anlamda bu desteği sağlayabilmek ümididir.

Sempozyuma katılan bilim adamları şunlardır:

Fransa'dan Prof. Dr. Irene Beldiceanu; ABD'den Prof. Dr. Heath W. Lowry, Prof. Dr. Margaret Venzke; Filistin'den Prof. Dr. Kemal Abdulfattah; Ürdün'den Rektör Prof. Dr. Adnan Bakhit; Macaristan'dan Doç. Dr. David Geza; Polonya'dan Dr. Dariusz Kolodziejczyk; Gürcistan'dan Prof. Dr. T. Abuladze, Prof. Dr. Machiel Scanidze; Almanya'dan Dr. Arno Kleber; Bosna'dan Prof. Dr. Adem Handzic.

Yurt içinden katılan bilim adamlarımız ise:

Prof. Dr. Halil İnalçık, Prof. Dr. Tuncer Baykara, Prof. Dr. Refet Yinanç, Prof. Dr. Suraiya Faroqhi, Prof. Dr. Zeki Arıkan, Prof. Dr. Nejat Höyünç, Doç. Dr. Mesut Elibüyük, Doç. Dr. Mehdi İlhan, Doç. Dr. Mehmet Ali Ünal, Yrd. Doç. Dr. Akif Erdoğan, Yrd. Doç. Dr. İbrahim Yılmazçelik, Yrd. Doç. Dr. Hasan Bahar, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Öz, Dr. Ayhan Pala, Dr. Yılmaz Kurt, Dr. Alaaddin Aköz, Ar. Gör. Alpay Bizbirlik, Ar. Gör. Ar. Nezih Turan, Ar. Gör. Fikret Yılmaz.